

Eline De Lepeleire (Het Firmament) en Nastasia Vanderperren (PACKED vzw)

Hoe kunnen expertisecentra kunstenaars begeleiden bij de zorg voor hun archieven in een vorm die haalbaar is voor expertisecentra en tegelijkertijd ook concrete resultaten oplevert voor de kunstenaars en kunstorganisaties? Die vraag was het uitgangspunt voor Het Firmament en PACKED vzw om een concept uit te werken waarbij enkele podiumkunstenorganisaties in een gemeenschappelijk traject een concreet actieplan uitwerken voor het archief dat in de toekomst inzetbaar en deelbaar blijft in hun werking.

ARCHIEFVORMERS AAN ZET STAP VOOR STAP NAAR EEN TOTAALAANPAK VOOR HET ARCHIEF VAN PODIUMKUNSTENACTOREN

ONDERSTEUNING KUNSTENACTOREN BIJ ARCHIEFZORG

Expertisecentra als Het Firmament en PACKED vzw nemen een actieve rol op in het ondersteunen van kunstenaars bij de zorg voor hun archieven. In de eerste plaats is dat van belang voor de kunstenaars en kunstorganisaties zelf, bij wie er vaak een artistieke interesse is in het eigen archief. Daarnaast is een archiefbewuste en goed begeleide kunstensector een meerwaarde voor de cultureel-erfgoedsector. Op termijn zal immers een deel van het archiefmateriaal uit de kunstensector in archiefinstellingen terecht komen. De ondersteuning draagt zo in z'n geheel bij tot een betere documentatie en bewaring van het geheugen van de podiumkunsten in Vlaanderen.

TRACKS

In het Kunstendecreet van 2004 stond "zorg dragen voor het eigen archief" ingeschreven als subsidievoorwaarde voor kunstorganisaties die werkings-subsidies ontvangen. Wat dit concreet inhield, was echter niet bepaald. In het Kunstendecreet van 2016 werd de zorg voor het eigen archief opnieuw als subsidievoorwaarde ingeschreven, en was er wel de ambitie om deze voorwaarde verder uit te werken.

Deze context en de vragen vanuit de kunstensector zelf, waren de concrete aanleiding voor het expertisecentrum PACKED vzw om met verschillende partners uit het kunsten- en erfgoedveld, waaronder Het Firmament, een strategie uit te werken over de zorg voor archieven en collecties in de kunstensector.¹ De samenwerking resulteerde in 2014 in de online *toolbox* TRACKS (Toolbox en Richtlijnen voor Archief- en Collectiezorg in de KunstenSector - www.projecttracks.be) die kunstenaars en kunstorganisaties concreet ondersteunt met tal van tips en richtlijnen over de zorg voor archieven en collecties. In opdracht van en in overleg met het Departement Cultuur, Jeugd en Media bepaalden de TRACKS-partners wat basiszorg inhield. In het najaar van 2016 werd dit verder aangevuld met indicatoren waarmee het Departement de basiszorgrichtlijnen kan opvolgen. Vanaf 2017 moeten kunstorganisaties zich in hun beleids- en actieplannen verhouden

tot de basiszorg; het Departement Cultuur, Jeugd en Media volgt de basiszorgrichtlijnen op.

De richtlijnen en *tools* zijn specifiek ontwikkeld voor de kunstensector en geschikt voor iedereen die de zorg voor archief en collecties niet als prioritaire taak heeft. Er worden onder andere economische en efficiënte oplossingen voorgesteld die toch kwaliteitsvol zijn. Iedereen kiest zelf welke aspecten binnen archief- en collectiezorg het meest prangend zijn en welke oplossingen realistisch zijn.

DIENSTVERLENING GEKOPPELD AAN TRACKS

Naast het online TRACKS-platform is er ook een (gratis) dienstverlening die praktische ondersteuning biedt bij archief- en collectiezorg. Die dienstverlening is noodzakelijk om te stimuleren dat de gebruikers de website ten volle benutten. Uit gesprekken met de doelgroep en analyse van de bezoekerscijfers van de website concludeerde het TRACKS-consortium namelijk dat de doelgroep zijn weg wel vindt naar TRACKS, maar niet lang genoeg blijft surfen om afdoende antwoorden te vinden op de vragen die er zijn. Bovendien wilden de expertisecentra contact blijven houden met de doelgroep om de concrete noden te detecteren en advies op maat te geven. Dat maakt het ook mogelijk om te testen of de *tools* en aanbevelingen op de website haalbaar en toepasbaar zijn en verder verfijnd of aangepast moeten worden. Dit contact mondt soms uit in pilootprojecten die als praktijkvoorbeeld gepubliceerd worden op TRACKS. Praktijkvoorbeelden tonen een praktische uitwerking van een *tool* of richtlijn. Ze kunnen andere kunstenaars inspireren en ondersteunen bij het uitvoeren van de *tool* of richtlijn. Uit analyse van de bezoekerscijfers van de website bleek ook dat de praktijkvoorbeelden druk bezocht worden. Deze populaire pagina's met verslagen van opgeleverde pilootprojecten zijn dan ook de pagina's bij uitstek om gericht door te verwijzen naar concrete *tools* en richtlijnen. Vanuit de praktijk bij de theorie belanden werkt immers motiverend. Kunstenaars en kunstorganisaties kunnen zich herkennen in de uitdagingen waarmee collega's kampen en zien dat ze niet onoverkomelijk zijn. Ook bij plaatsbezoeken of advies per e-mail

“ DE RICHTLIJNEN EN TOOLS ZIJN SPECIFIEK ONTWIKKELD VOOR DE KUNSTENSECTOR EN GESCHIKT VOOR IEDEREEN DIE DE ZORG VOOR ARCHIEF EN COLLECTIES NIET ALS PRIORITAIRE TAAK HEEFT.

verwijzen we naar richtlijnen en *tools* om de drempel voor de gebruikers zo laag mogelijk te houden. Daarnaast is het jaarlijkse TRACKS-ontmoetingsmoment het uitgelezen moment voor de kunstensector om *face to face* ervaringen over archief- en collectiezorg te delen en van elkaar te leren.

Sinds de lancering van TRACKS adviseerden Het Firmament en PACKED vzw op die manier al verschillende kunstenaars bij de zorg voor hun archieven. PACKED vzw focust zich daarbij op de digitale aspecten, Het Firmament op niet-digitale inhoudelijke thema's. Dat ging soms om heel concrete vragen rond bepaalde aspecten van het archief, maar al snel bleek dat er ook heel wat vraag was naar begeleiding bij de totaalaanpak van een archief. Om tegemoet te komen aan die vraag gingen de expertisecentra bij verschillende podiumkunstenorganisaties ter plaatse om de bestaande archiefwerking te evalueren. In samenspraak met de betrokken medewerkers van de podiumkunstenaar konden we zo in een samenvattend rapport de huidige archiefwerking evalueren en de doelstellingen en prioritaire acties bepalen. Ook hier was de informatie op de TRACKS-website een belangrijk onderdeel van de aangeboden dienstverlening. Voor elk actiepunt met betrekking tot het archief werd immers gericht doorverwezen naar *tools*, richtlijnen of praktijkvoorbeelden die de

kunstenaars helpen bij het uitvoeren van de prioritaire acties.

NOOD AAN EEN NIEUWE AANPAK

Een jaar na de lancering van TRACKS vonden Het Firmament en PACKED vzw dat het nodig was om een nieuw dienstverleningsmodel uit te werken. De aanleiding daarvoor waren een aantal vaststellingen. Ten eerste bleef de betrokkenheid van de archiefvormer bij de organisaties waarbij Het Firmament en PACKED vzw de archiefwerking evalueerden relatief beperkt. Daarom bleven concrete acties nadien wellicht ook uit. Zo moest de zakelijk leider van een van de podiumkunstenorganisaties een jaar na het afleveren van het archiefrapport eerlijk toegeven dat ze het rapport sinds de ontvangst niet meer hadden bekeken en dat het werk dat de expertisecentra hadden geleverd dode letter was gebleven. Ten tweede was er veel overlap in de vragen en obstakels waarmee de archiefvormers worstelden. Tijdens het jaarlijkse TRACKS-ontmoetingsmoment² bleek het onderling delen van ervaringen met betrekking tot het archief dan ook verhelderend te werken voor de kunstenaars en kunstorganisaties. Ten slotte was het voor de expertisecentra niet haalbaar om de grote vraag naar archiefdoorlichtingen met individuele trajecten op te vangen. Dat stimuleerde beide expertisecentra om een nieuw concept uit te werken, waarbij zes podiumkunstenaars in een

gemeenschappelijk archieftraject zelf een evaluatierapport van hun archiefwerking schrijven en hun doelstellingen en prioritaire acties vastleggen.

HET CONCEPT

Het nieuwe dienstverleningsmodel werd ontwikkeld voor professionele podiumkunstenaars. De expertisecentra kozen voor een traject waaraan vijf organisaties tegelijkertijd deelnemen omdat ze ervan overtuigd zijn dat organisaties elkaar kunnen inspireren en stimuleren. Het traject bood (ook) een uitstekende gelegenheid om expertise die al opgedaan werd te delen en om stil te staan bij hoe de bekommernissen rond het archief aangepakt kunnen worden.

De richtlijnenclusters waaruit TRACKS is opgebouwd, vormen de basis voor het traject. Die clusters zijn Visie & beleid, Overzicht, Waardebepaling, Ordenen & beschrijven, Duurzame bewaring, Gebruik & rechten en Ondersteuning. Het opzet is dat de podiumkunstenaars voor de zeven TRACKS-richtlijnenclusters zelf evalueren hoe zij daarmee omgaan. Dat doen ze met behulp van een vragenlijst die Het Firmament en PACKED vzw samen ontwikkelden.³ Die evaluatie is dan weer het vertrekpunt voor het bepalen van acties en prioriteiten binnen die acties.

Ontmoetingsmoment
TRACKS 2016. Locatie:
deSingel.
© PACKED vzw

Een traject bestaat uit de volgende stappen:

VOORBEREIDENDE OPDRACHT	Alle deelnemers moeten TRACKS bestuderen en één richtlijn naar keuze grondiger bekijken en toetsen aan hun eigen werking. Hoe gaan ze momenteel om met dit aspect van archiefzorg? Wat zijn de obstakels om de huidige situatie met betrekking tot die richtlijnencluster te verbeteren? Zo moeten ze zich verdiepen in TRACKS en leren ze de structuur van de website kennen. Ze worden meteen geconfronteerd met problemen waar ze zelf nog niet bij stilstonden en krijgen een eerste zicht op mogelijke oplossingen.
STARTBIJEENKOMST	Het Firmament en PACKED vzw stellen hun werking en TRACKS voor. Ook de deelnemende organisaties stellen zich voor, lichten toe waarom ze aan het traject deelnemen en bespreken de richtlijnencluster die ze uitkozen. Die voorstellingsronde is het moment bij uitstek om ervaringen te delen en een zicht te krijgen op de voornaamste obstakels om aan archiefzorg te beginnen. De expertisecentra lichten de opdracht toe, overlopen de vragenlijst die de basis vormt voor de evaluatie en leggen deadlines vast. Tijdens de startbijeenkomst wisselen de deelnemers al heel wat archieftips en -problemen met elkaar uit.
VIER DEADLINES MET TUSSENTIJDSE FEEDBACK VAN HET FIRMAMENT EN PACKED VZW	In een periode van vier maanden krijgen de deelnemers evenveel deadlines om telkens één à twee richtlijnenclusters met de hulp van de vragenlijst te evalueren. Bij elke deadline sturen de deelnemers de antwoorden per cluster naar de expertisecentra door. Die centra geven op hun beurt feedback en geven voor iedere vraag advies en suggesties. Bij de eerste deadline moeten de organisaties de richtlijnencluster Visie & beleid en een cluster naar keuze uitwerken. Visie & beleid komt als eerste aan bod omdat dit vanuit TRACKS het startpunt is voor een goede archiefwerking. Bij de volgende drie deadlines mogen de richtlijnenclusters in willekeurige volgorde uitgewerkt worden. Deelnemers moeten zo veel mogelijk collega's betrekken en een groepsgesprek of een gesprek per medewerker hebben over het archief. Het is immers de bedoeling om te kijken hoe iedereen van de organisatie met het archief omgaat en welke vragen en problemen de medewerkers ervaren. Bovendien zit kennis over archief vaak niet bij één persoon: voor visie en beleid zal de zakelijk leider betrokken moeten worden, voor het digitale archief de IT-verantwoordelijke, enz.
PLAATSBEZOEK	De antwoorden op de vragenlijst alleen zijn niet voldoende om een precies beeld te krijgen van het archief van de betrokken organisaties. Bovendien stelden de expertisecentra regelmatig dubbelzinnigheden in antwoorden vast, en werd duidelijk dat de organisaties een aantal problemen niet detecteerden. Daarom gaan Het Firmament en PACKED vzw tijdens het traject ook telkens één keer ter plaatse. Tijdens dat plaatsbezoek overlopen we onduidelijkheden in de vragenlijst en bestuderen we de archiefruimte en het digitale archief.
AFSLUITENDE BIJEENKOMST	Na het doorlopen van de richtlijnenclusters en het plaatsbezoek kunnen de deelnemers zelf traceren waar hun organisatie al het nodige deed, waar ze een tandje moeten bijsteken en waar de prioriteiten liggen. Tijdens een afsluitende bijeenkomst met alle deelnemers kiest elke organisatie drie prioritaire acties. Ook Het Firmament en PACKED vzw leggen in die laatste workshop per organisatie de gedetecteerde prioritaire acties voor. Die worden naast elkaar gelegd om ten slotte per organisatie twee actiepunten te kiezen die op korte termijn (zes maanden) gerealiseerd moeten worden. Daarnaast is er ook een vormingsaspect. De expertisecentra detecteren doorheen het traject vragen en obstakels die bij meerdere organisaties voorkomen. Bij de voorbereiding van de laatste bijeenkomst selecteren ze een van die noden om te behandelen. En elke organisatie moet tijdens de laatste bijeenkomst voor een van de vastgelegde actiepunten een stappenplan uittekenen voor de acties die ze gaat nemen.
OPVOLGING NA ZES MAANDEN	Na zes maanden polsen de expertisecentra naar de concrete resultaten van het traject bij de deelnemers. Ondernamen ze al stappen om de twee prioritaire acties uit te werken? Wat is de stand van zaken, en hoe willen ze het werk verder zetten?

Aan het eerste archiefdoorlichtingstraject namen vijf organisaties deel. We stellen de organisaties en de prioritaire acties die voor hen uit het traject kwamen hier graag even voor.

't Arsenaal Mechelen (nu ARSENAAL/LAZARUS)

't Arsenaal is een Mechels theaterhuis dat in 1956 opgericht werd als het Mechels Miniatuurtheater. 't Arsenaal heeft twee archiefverantwoordelijken: een voor het digitale archief en een voor het fysieke archief en de kostuums. Deze prioritaire doelstellingen kwamen voor hen uit het traject:

- De structuur van het digitaal klassemment verbeteren.
- De medewerkers sensibiliseren.

Toneelhuis

Het Toneelhuis is het Antwerps stadstheatergezelschap dat ontstaan is uit de Koninklijke Nederlandse Schouwburg (°1853) en de Blauwe Maandag Compagnie (°1984). Twee medewerkers hadden tijd vrijgemaakt om zich te engageren voor het archieftraject. Deze prioritaire doelstellingen kwamen voor hen uit het traject:

- Een overzicht maken van dozen met archief waarvan de inhoud onbekend was.
- Contact opnemen met het Felixarchief in functie van een herbestemming van het archief.

Needcompany

Dit kunstenaarshuis werd in 1986 opgericht. Het artistieke werk van beeldend kunstenaar en theatermaker Jan Lauwers en choreografe Grace Ellen Barkey staan hier centraal. Bij Needcompany is een medewerker aangesteld als archiefverantwoordelijke. Daarnaast werkt er ook een vrijwilligster voor het archief. Deze prioritaire acties kwamen voor hen uit het traject:

- In kaart brengen en centraliseren van het digitale archief dat verspreid over verschillende dragers binnen- en buitenshuis bewaard wordt.
- De verouderde dragers digitaliseren.
- De inventaris van het analoge archief toegankelijk maken voor alle medewerkers.

CAMPO

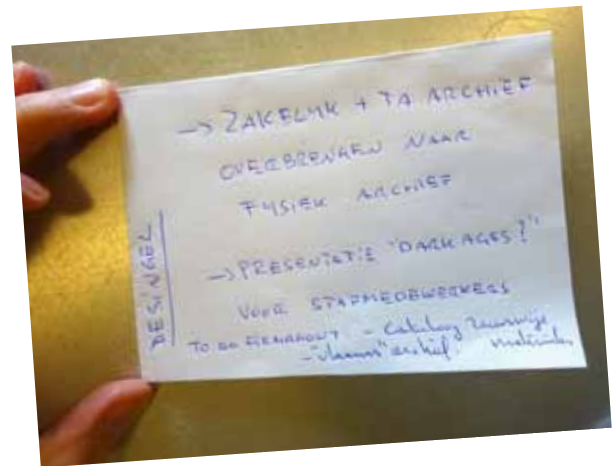
CAMPO is een Gents en internationaal georiënteerd kunstencentrum dat vernieuwende vormen en hedendaagse (podium) kunst ontwikkelt, presenteert, produceert en verspreidt. Het is ontstaan in 2007 uit het productiehuis Victoria en het kunstencentrum Nieuwpoorttheater. CAMPO heeft een vrijwilligster die wekelijks voor het (papieren) archief zorgt. Deze prioritaire acties kwamen voor hen uit het traject:

- De structuur van het digitale klassemment verbeteren en bepalen wat er digitaal bewaard wordt en wat niet.
- De inventaris van het papieren archief verbeteren.

deSingel

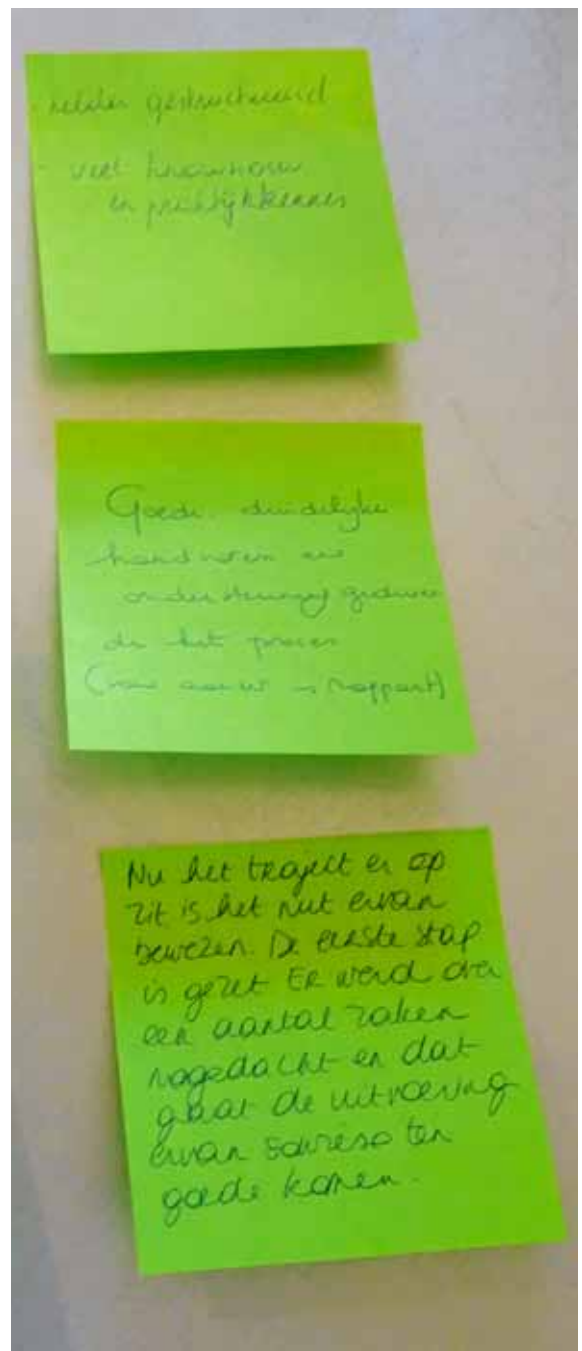
deSingel is een internationaal kunstencentrum dat ruimte biedt aan vier kunst disciplines: theater, dans, muziek en architectuur. Bij deSingel is de zakelijk leider de eindverantwoordelijke voor het archief. Hij wordt bijgestaan door een medewerker die aangeduid werd als archiefverantwoordelijke. Deze prioritaire acties kwamen voor hen uit het traject:

- De medewerkers sensibiliseren.
- De deelarchieven verplaatsen naar de centrale archiefruimte en het zakelijk en technisch archief verpakken in zuurvrij materiaal.

↑ Voornemens deSingel zoals bepaald tijdens de laatste workshop. © Het Firmament.

↓ Evaluatie traject door deelnemers.

RESULTATEN, STRUIKELBLOKKEN EN RANDVOORWAARDEN

Op het einde van de rit gaan de podiumkunstenactoren naar huis met een rapport dat bestaat uit een concreet actieplan voor het archief en de opdracht om binnen zes maanden de twee prioritaire actiepunten aan te pakken. De overige actiepunten die in het actieplan gebundeld zijn, kunnen nadien per jaar verder afgewerkt worden. Elk jaar kunnen de organisaties in hun actieplan een aantal prioritaire acties met betrekking tot het archief opnemen. Het opmaken van het jaarverslag is een geschikt moment om de archiefacties te rapporteren en te evalueren.

Door de zorg voor het archief als een geheel te benaderen, maar niet te verwachten dat elk aspect meteen aangepakt wordt, wordt het realistischer voor de organisaties die erfgoedzorg niet als kerntaak hebben. Bovendien kunnen de deelnemende organisaties altijd terugvalen op het rapport als de archiefwerking weer even niet opgepikt werd of als de archiefverantwoordelijke de organisatie verlaat.

Het traject vraagt een zeker engagement van de podiumkunstenactoren, maar het enthousiasme en de bereidwilligheid om het archief aan te pakken waren groot. Ondanks de intensiteit van het traject werden de deadlines — toch een beetje tot verbazing van de organisatoren — goed gerespecteerd. Dat ze het traject in groep aflegden, werkte volgens verschillende deelnemers stimulerend. Ook de nauwgezette opvolging door de twee expertisecentra werd positief onthaald. De deelnemers waren zelf vragende partij om aangespoord te worden door 'de archiefpolitie'. Het gevaar bij organisaties die erfgoedzorg niet als kerntaak hebben blijft namelijk dat archiefzorg geen kerntaak is en dat het om die reden gemakkelijk uitgesteld wordt. De deadlines, het groepsgegeven en de opvolging door de expertisecentra waren dus motiverende elementen, een stok achter de deur. In het eerste traject bleek bij de eerste opvolging, na zes maanden, dat niet alle prioritaire acties gehaald werden. Toch kunnen we spreken van een succes, omdat de deelnemers over het algemeen aangeven dat ze wel weten waar en hoe te beginnen, en dat de drempel om een volgende stap te zetten in de zorg voor hun archief verlaagd is.

Feedback en een plaatsbezoek van de begeleidende expertisecentra blijven in dit concept een belangrijk onderdeel.

Deels als extra stimulans voor de deelnemers, maar evengoed omdat er dan waar nodig bijgestuurd kan worden. Tijdens het plaatsbezoek detecteerden de expertisecentra regelmatig tegenstrijdigheden tussen theorie en praktijk en kwamen er ook onopgeloste vragen bovendrijven.

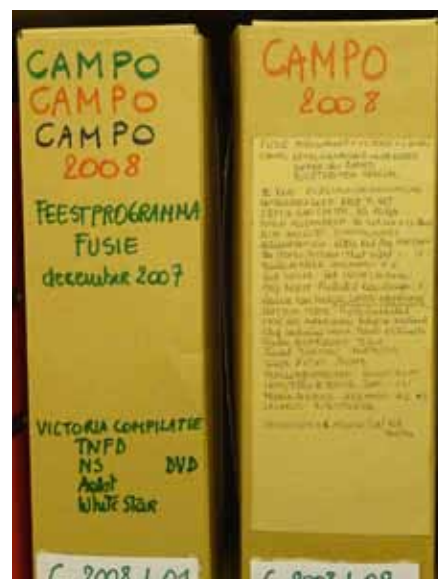
Een belangrijk criterium om de slaagkans van een traject te verhogen is de betrokkenheid van de zakelijke en de dagelijkse leiding. Soms nemen deze mensen zelf deel aan het traject. In andere gevallen wordt er in de loop van het traject gepeild naar het draagvlak binnen de organisatie. Als dat beperkt blijkt, worden sensibiliseringsacties opgenomen als prioritaire actiepunten. Een van de deelnemers zelf opperde dat deelnemen aan het traject op zich al sensibiliserend werkte. Doordat binnen het archieftraject verwacht wordt dat alle medewerkers die archief creëren bevroegd worden, wordt elke medewerker zich bewust van het archief en de archiefwerking.

Het traject werpt niet alleen zijn vruchten af voor de deelnemers van het project. Ook Het Firmament en PACKED vzw hebben er baat bij. Aangezien de vragen die de expertisecentra ontvangen vaak in dezelfde lijn liggen, is het voor hen efficiënter om advies te bundelen. Het is bovendien een aanleiding om noden op andere terreinen dan archief- en collectiezorg te detecteren of om samen te werken rond een concreet project. Het intensieve traject maakt ook dat Het Firmament en PACKED vzw nu een duurzaam contact hebben opgebouwd met alle deelnemende organisaties. Zelfs nu, een jaar na het afronden van het eerste traject, vinden ze sneller hun weg naar beide aanspreekpunten en komen er nog steeds vragen van hen binnen. Vragen kunnen bovendien beter en gerichter beantwoord worden, omdat de expertisecentra de organisaties en het archief kennen. Tot op heden werd er nog maar één traject volledig afgerond. Omdat er veel vraag naar is, zullen er in 2017 twee keer vijf organisaties een traject doorlopen. Eind 2017 zullen Het Firmament en PACKED vzw dus vijftien organisaties grondig geëvalueerd hebben en een duurzaam contact met hen hebben opgebouwd.

CONCLUSIE

Het Firmament en PACKED vzw ontvingen na het eerste TRACKS-ontmoetingsmoment in 2014 steeds meer vragen van podiumkunstenactoren naar een actieplan voor hun archief. Met het archiefdoorlichtingstraject hopen de beide expertisecentra bij te dragen aan

een oplossing voor die problematiek, die geldt voor alle archiefvormers die archiefzorg niet als kerntaak hebben. ■

Plaatsbezoek CAMPO.

- 1 TRACKS is een online toolbox van PACKED vzw, gerealiseerd in samenwerking met Het Firmament en met medewerking van het Departement Cultuur, Jeugd en Media, Archiefbank Vlaanderen, Kunstenpunt, CVAa, FARO, Forum voor Amateurkunsten en Resonant. Ook de culturele archieven in Vlaanderen en Brussel en de musea voor hedendaagse kunst droegen bij aan de realisatie van de toolbox.
- 2 Het verslag van het TRACKS-ontmoetingsmoment van 2016 kan je hier lezen: <http://www.project-tracks.be/nl/nieuws/intern/item/verslag-tracks-ontmoetingsmoment-2016>.
- 3 Zie ook: <http://www.projecttracks.be/nl/nieuws/intern/item/methode-voor-de-evaluatie-van-archiefwerking-van-kunstenars-en-kunstenorganisaties>.